

S perzijskog prevela Amina Ćorak Tabatabaji u ogledalu teorijskog i praktičnog irfana, prema kazivanju Hasanzade Amolija¹

Razgovor s Hasanom Hasanzade Amolijem uoči osme godišnjice smrti božanskog učenjaka, velikog komentatora Kur'ana, božanskog filozofa, duhovnog putnika, potpunog arifa, Allame Sejjida Muhammeda Husejna Tabatabajija, objavljen u časopisu *Kejhān-e andiše*.²

Zamoljen da nešto više kaže o stajalištu Allame Tabatabajija o spekulativnom i praktičnom irfanu, njegovim učiteljima (šejhovima) na tim poljima i o odnosu irfana i filozofije, irfana i Kur'ana i hadisa, ali i o čovjeku u irfanu prema njegovom gledištu, Hasanzade Amoli, učenik Allame Tabatabajija, otvara odaje svojih sjećanja na ovog velikog učitelja i daje veoma iscrpne odgovore.

¹ Hasan Hasanzade Amoli rodio se 30. juna 1928. godine u okolici Amola u Iranu. Bio je filozof, teolog, arif, astronom, mudžtehid i učitelj islamskih nauka. Studirao je arapsku književnost i druge uvodne znanosti u Amolu kod Muhammeda Garavija, Ahmeda Etimadija, Abdullaha Išrakija, Mirze Abul-Kasima Fursija i drugih. Ujedno je predavao i neke uvodne predmete u vjerskoj školi. S dvadeset i dvije godine, tačnije 1950, odlazi u Teheran da nastavi studije. Jedan od njegovih učitelja u Teheranu bio je ajatolah Sejjid Ahmed Lavasani. Godinama je pohađao predavanja Allame Ša'rani'ja. Pred njim je izučio veliki broj knjiga iz područja jurisprudencije, filozofije, irfana, astronomije, tefsira Kur'ana i hadisa. Hasanzade Amoli je u Teheranu, također, prisustvovao naprednim predavanjima ajatolaha Muhammeda Takija Amolija. Dijelove Ibn Sininog djela *El-Šifā'* učio je kod Mirze Ahmeda Aštijanija. Godine 1963. Hasanzada Amoli preseljava iz Teherana u Kom. U Komu prisustvuje predavanjima Allame Tabatabajija i njegovog brata punih sedamnaest godina. Pred Allame Tabatabajijem proučavao je dijelove *Biharul-anwara* i *Tambidul-qarwa'id* od Ibn Turka i druga klasična djela. Također je pohađao filozofska i irfanska predavanja Sejjida Muhammeda Hasana Ilahija. Hasanzade Amoli tumači islamsku filozofsku tradiciju unutar jedinstvenog puta, pridružujući se Mulla Sadrinom pomirenju vjere, intelekta i irfana. Napisao je 178 većih i manjih djela. Preminuo je 25. septembra 2021. godine u devedeset i drugoj godini života.

² *Kejhān-e andiše*, 1368. h. solarna godina, br. 26.

Gledište i položaj Allame Tabatabaija u praktičnom irfanu

Predložili ste da govorimo o stajalištu Allame Tabatabaija o spekulativnom i praktičnom irfanu, njegovim učiteljima (šejhovima) na tim poljima i o odnosu irfana i filozofije, irfana i Kur'ana i hadisa, te o čovjeku u irfanu.

Na početku bih spomenuo kratku ali veoma važnu misao ovog velikog čovjeka: "Mi nemamo važnijeg posla od samoizgradnje." Neka Bog uzvisi njegov položaj. Mnogo je spominjao riječ *vječno*. Na druženjima bi to često ponavljao i duboko nam usadio tu misao da je vječnost pred nama; mi postojimo i to je nepromjenjivo, *selimo se iz kuće u Kuću*.

Čovjek nije nestajući. On je trajan i postojan. Međutim, sve vrijeme presvlači odjeću, počevši od majke, pa kolijevke, škole itd. Čovjek je vječno biće koje se izgrađuje na osnovama Kur'ana, irfana, argumenta, znanja i djela. Znanje i djelo su supstance, nikako akcidenti.

Zbilja čovjekove prirode je dragulj. Onako kako voda i hljeb postaju hrana tijela – a hrana, općenito gledano, bila materijalna ili duhovna, čuvar je plemenitog imena Baqi – tako i duša ima svoju hranu. El-Baqi jedno je od imena Uzvišenog Boga, a hrana je pod okriljem imena El-Baqi.

Znači tjelesna hrana uzrokuje postojanost tijela, a duhovna hrana postojanost ljudske duše. Karakteristika hrane koja duši daje život je nematerijalnost, nije podložna elementarnim nepogodama, vjetar i kiša na nju ne utječu, voda i tlo ne uzrokuju njezino uništavanje i raspadanje isto kao što ni druge materijalne stvari ne mogu dokučiti metafizičko.

Hrana koja prija duši nalazi egzistencijalno sjedinjenje s dušom obdarenom razumom koja je iznad prirode i tako ostaje zauvijek, stoga se čovjek svakodnevno izgrađuje za vječnost.

Božanski ljudi ovaj motiv, cilj i ideje uvijek imaju na umu, a to je zapravo korijen praktičnog irfana. Onaj ko bdije nad svojom dušom nalazi se u položaju manifestacije (مقام تجليه) i njegov vanjski izgled, običaji i ophođenja treba da budu u skladu s božanskim zapovijedima, dok se ukrašavanje duše naziva *tablije* (تجليه)

Tablije znači ukrašavanje duše. Mi moramo misliti na uljepšavanje, iako je zapravo Svemoguć

Bog vanjski ukrasitelj i unutarnji odgajatelj, ili prema cijenjenim riječima Sanaija Ghaznavija:

*O Ti Koji nutrinu gojiš, a vanjstinu resiš
O Ti Koji razbor daješ, a glupost opraštaš.*

Koliko god da je Uzvišeni Bog Taj koji daje oblik svijetu mulka i melekuta, pomoćna sredstva se ne mogu zanemariti. Čovjek se mora brinuti za sebe, mora razumjeti i znati da bi slijedio put rasta i dobrote.

Naprimjer, želimo kupiti neki uređaj, recimo šivaći stroj. Vidimo da nam njegov proizvođač uz njega daje priručnik za održavanje tog stroja. Nudi upute kako ga koristiti, otvarati i zatvarati pojedine dijelove.

Ta knjižica je zapravo život tog šivaćeg stroja čiji sadržaj se mora pažljivo primijeniti na uređaj da bi se na ispravan način koristio i spriječilo njegovo uništenje.

Svemoguć Bog stvorio je ovaj divan stroj, odnosno čovjeka koji je najveći stroj u sustavu postojanja. Osim čovjeka stvorio je i knjigu, uputstvo za njegovu pravilnu upotrebu, produktivnost i održavanje, a to je knjiga koju može napisati sam Kreator, odnosno ono Pero Koje je stvorilo ovaj stroj također treba napisati knjigu i uputu njegovog istinskog života.

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ

On vas oblikuje u matericama kako On hoće.³

Ili kako to kaže pjesnik Sadi u svojim stihovima:

*Iz oblaka spušta kapi u morske dubine,
Iz bedara izvlači kapi sperme u maternice.*

*Od prve kapi stvara biser sjajni,
a od druge figuru vitku kao čempres.*

*Kapi sjemena daje vilinski oblik,
ko je sem Njega kadar da slika po tečnosti.⁴*

Pero koje je zametak tako oblikovalo i čovjeka napravilo, uz tu tvorevinu dalo je i knjigu po imenu Kur'an, božansku knjigu, potpuno muhammedansko otkrivanje, konačna riječ muhammedanska, Bog blagoslovio njega i porodicu njegovu. Ta knjiga mora se primijeniti na stvaranje, u suprotnom će ono propasti.

³ Ali Imran, 6.

⁴ Sadi, *Bustan*, Kulturni centar I.R Iran, Beograd, 2010, str. 20.

Sušтина praktičnog irfana ne postoji bez Kur'ana, a islamska predanja i dove zabilježene od Ehli-bejta, mir s njima, predstavljaju korijenje izniklo iz beskonačnog mora časnog Kur'ana, spuštajući stepen Kur'ana i tijelo Kur'ana, dok je duša svih njih sam Kur'an. Islamska predanja mjere se Kur'anom kao što se ljudsko tijelo mjeri dušom.

Baš kao što je tijelo razina duše, predanja su razine objave Časnog Kur'ana. Sve što je rečeno od Ehli-bejta poteklo je iz Kur'ana. Prema tome, nema praktičnih zapovijedi mimo Kur'ana.

Moj govor nije rezultat pukog stava neke sljedbe, to je provjerena i promišljena riječ, a danas su istraživačima otvorena vrata velikih svjetskih biblioteka i svi mogu istraživati izvore ljudskog znanja.

Doista, ako postoji znanje iznad kur'anskog znanja, neka ga spoznaju, jer što smo više tražili, manje smo našli.

U teorijskom i praktičnom irfanu ne nalazimo govor uzvišeniji i vredniji od govora pečata Poslanika i njegove porodice, mir s njima.

Hrana koju čovjek može pronaći za svoju dušu da bi se time približio Bogu krije se u riječima besporočnih Imama iz Poslanikove porodice, mir s njima.

Blizina Bogu znači priskrbljivanje božanskih svojstva i nebeskog morala. To znači da čovjek na svom usavršavajućem putu i znanstveno i praktično dolazi do tačke gdje poprima božanska svojstva uz očuvanje svih razina.

وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

...Onima kojima je podareno znanje pripadaju stepeni.⁵

Najuzvišeniji stepen jeste onaj na kojem čovjek stigne do potpune aktuelizacije savršenog čovjeka. Svaki čovjek bit će spašen u mjeri širine duše i kvantiteta svog bivanja na putu ka savršenom čovjeku.

Položaj Allame Tabatabajja u praktičnom irfanu bio je takav da je on shvatio i u sebe utkao ajet: *Zaista, ovaj Kur'an upućuje upravo na ono što je najispravnije,*⁶ i drugog puta nema. Upravo zato njegovo ponašanje, govor, šutnja i sva njegova djela pripovijedaju njegovu slobodu i veličinu znanstvenih i praktičnih resursa.

Kad bismo posjetili Allame Tabatabajja, neminovno bismo se sjetili predaje koju bilježi Kulejni u svom *El-Kafiju* a prenosi je od Imama Sadika: "Ko stječe znanje pa postupa prema njemu, potom druge u ime Boga podučava, u melekutima ga dozivaju: 'O, ti, koji si radi Boga stekao znanje, radi Boga ga prakticiraš i radi Boga druge podučavaš, o, ti, veliki čovječe!'"

S tim u vezi zabilježena je još jedna predaja od Ehli-bejta koju je prenio Allame Šejh Baha'i Abu al-Faza'il, Bog bio zadovoljan njime, u svojoj knjizi *Erba'in*, koja sadrži plemenite i vrijedne predaje, a glasi:

"Božiji Poslanik, s.a.v.a., je rekao: 'Upitali su Havarijjuni hazreti Isaa s kim da se druže, na što im je on odgovorio: 'Družite se s onim čije vas društvo podsjeća na Boga, čiji govor uvećava vaše znanje, a postupci vas motiviraju da radite za budući svijet.'"

Čovjek u sebe unosi i iz sebe iznosi, pa stoga mora biti jako oprezan, jer ono što unosi, to ga gradi, a ono što iznosi, to govori o njemu. Naš govor je naš predstavnik.

*Porcelanska zdjela koja zvuk stvara
Najviše o sebi progovara.*⁷

Istinski čovjek je upravo to, a ta istina je ono što se jasno i potpuno očitovalo kod hazreti Allame Tabatabajja.

Utječem se Uzvišenom Bogu od toga da o ovom velikanu, koji nas je napustio i sada je poznat na Nebu, kažem nešto radi vlastitog zadovoljstva, ili da pretjeram, preuveličam i kažem nešto nepromišljeno. Sedamnaest godina bio sam u njegovom prisustvu i blizini, a nikad kod njega nisam vidio besmislice niti čuo isprazan govor. Uvijek je pazio na svoj govor.

Kao što možete vidjeti, ono što je pisao je čisto znanje. Ako pogledate od tefsira *El-Mizan* pa do najkraće risale, sve je to čisto znanje, misao, ljubav, razum, argument, irfan, Kur'an, istraživanje, tumačenje, empatija prema društvu, temelji za idealno društvo.

⁵ *El-Mudžadala*, 11.

⁶ *El-Isra*, 9.

⁷ Afganistanska poslovice.

Još jednom smo s tim u vezi ukratko spomenuli njegov praktični irfan, a detaljno opisivane njegovih vrlina i plemenitosti zahtijeva mnogo vremena.

*Jedna usta trebam ko nebo velika
Da izreknem opis toga uzora meleka.*

U praktičnom irfanu čovjek dolazi do mjesta gdje se otvaraju njegove berzahske oči kojima promatra ljudska bića prema njihovoj naravi. Primjerice, okupljanje naše na Sudnjem danu za obične ljude je pitanje metafizike, ali za arife Sudnji dan je sad. Za velikane i Božije ljude Sudnji dan se dešava na ovom svijetu.

I tako korak po korak dok ne stignu do imama arifa, imama bogobožasnih, imama jedno-božaca, zapovjednika pravovjernih Alija, mir s njim, koji kaže: "Da se zastori podignu, ne bi se uvećalo moje uvjerenje." Arifu nije skriven ovaj i onaj svijet na način na koji su nama skriveni.

Allame Tabatabai bio je jedan od istinskih sljedbenika ove škole, a i njegov plemeniti brat koji je bio ravan Allameu u znanju i praksi. Međutim, zato što je živio u Tabrizu, nije imao priliku da to pokaže kao što je imao njegov brat. Allame je došao u vjerski naučni centar, posijao sjeme i pokazao se, dok je njegov brat živio u izolaciji.

Obojica su prolazili znanosti od početka do njihovih krajnjih razina. Imali su iste učitelje iz fikha, metodologije fikha i iz ostalih znanosti. Obojica su bili mudžtehidi u fikhu, metodologiji fikha i u racionalnim znanostima. Obojica su slijedila praktični irfan i, kažem vam, obojici su se zbog primjene praktičnog irfana otvorile berzahske oči i ljude su vidjeli u njihovom stvarnom obliku i naravi. Svjedočio sam tome mnogo puta. O tome imam dokaze i bilješke koje sam pravio o toj dvojici velikana. Doista, obojica su imala otvorene berzahske oči.

Allame Tabatabai i njegov brat vidjeli su berzahskim očima. Ako moje ne vide, moraju se liječiti, jer nema čuđenja u viđenju; karakteristika oka je da vidi, čuđenje je kad oko ne vidi.

U pogledu utjelovljenja djela i skupljanja stvaranja na Sudnjem danu sukladno njihovim naravima, postoji mnogo dokaza iz Časnog Kur'ana, tesfira te predaja od Ehli-bejta, a sve to sažeo je veliki arif Mevlana u svojim stihovima;

TEMA BROJA: ALLAME SEJJID MUHAMMED HUSEJN TABATABAI

*O ti, koji si pocijepao ogrtače Jusufa mnogih,
Iz ovog drijemeža teškog ćeš kao vuk ustati.*

*Kad tvoje naravi loše, jedna po jedna, vukovi postanu,
Udove tvoje će u srdžbi da rastrgnu.⁸*

*Riječi tvoje, koje na zmije i škorpije liče,
Zmije i škorpije postat će i straga tebe šcepat će.⁹*

*Prema prirodi koja dominira tvojim bićem,
Nužno ćeš biti proživljen u tom obliku.¹⁰*

Svako ima oblik prema svojoj naravi. Mnoge vidimo u ljudskom obliku, a kad bi nam se otvorile berzahske oči, vidjeli bismo potpuno drugačije. To su mirni ljudi, oni tajne ne otkrivaju i nemaju pravo da ih otkrivaju. Oni su oni koji prikriju.

U svakom slučaju, velikani Allame Sejjid Muhammed Husejn Tabatabai i njegov brat Sejjid Muhammed Hasan Ilahi kod mene imaju ogromno pravo. Njihove otvorene berzahske oči bile su rezultat praktičnog irfana te su zbog toga imali začuđujuća viđenja i otkrovenja.

Možda ste čuli ili čitali priču u mojim razgovorima ili zapisima u kojoj govorim o svom susretu s ajatollahom Muhammedom Takijem Amolijem, Allah bio zadovoljan njime. On je bio jedan od mojih velikih učitelja. Taj susret se desio na neradni dan i bio sam sâm s njim. U tom razgovoru on se osvrnuo na događaj kad je bio u Nedžefu s Allame Tabatabajem i skupinom drugih ljudi u prisustvu ajatollaha Sejjida Alija Kazija. Baš tad Allame Tabatabaji doživio je začudna otkrovenja. Ajatollah Muhammed Taki Amoli pričao mi je još za života Allame Tabatabajija da je on bio veoma postojan u praktičnom irfanu, do mjere da su mu berzahske oči bile otvorene.

Sejjid Mehdi Kazi rekao mi je da mu je otac kazao: "Da bi se uspeo u berzah, čovjek mora razviti egzistencijalno uzdizanje kako bi se njegove berzahske oči mogle otvoriti i percipirati tajne slova, riječi, brojeva, unutrašnjost stvari, bića i ljudi prema njihovim svojstvima. Tek tad se za njega otvaraju druga vrata nebesa." Dakle treba se uzdići do berzaha i napustiti ovo prirodno i uobičajeno stanje ljudi.

⁸ *Mesnevija*, knjiga 4, stihovi 3662-3663.

⁹ *Mesnevija*, knjiga 3, stih 3475.

¹⁰ *Mesnevija*, knjiga 2, stih 1419.

O ovome možemo čitati u predaji hazreti Isaa, a.s., koju prenosi Imam: “Neće doseći kraljevstvo nebesko onaj ko se ne rodi drugi put.” Dakle, ko ne napusti ovo uobičajeno stanje ljudi, neće biti poznat na nebesima. Naravno, Allame i njegov brat imali su ovu blagodat. Zaista treba biti oprezan spram sebe baš kao što to kaže časna predaja od Božijeg Poslanika, s.a.v.a.:

لكل شيء معدن و معدن التقوا قلوب العارفين

“Svaka stvar ima svoj rudnik, a rudnik bogobojaznosti su srca arifa.”

A srce ovog velikana zaista je bilo rudnik bogobojaznosti. Uvijek ga je to zanimalo i govorio je da čovjek treba tokom dana odvojiti vrijeme za obračun svog dana i svoje noći. Odnosno, vidjeti kako su mu prošla dvadeset i četiri sata. Čovjek treba računati svoje prihode i rashode kao poslovni čovjek, vidjeti što se nakupilo, šta je rekao tokom dana i noći, voditi računa o svom ponašanju i govoru pojedinačno, ispričati se za nepravde i pokušati ih ne ponavljati. Isto tako treba zahvaliti Bogu za ono što je bilo dostojno i pravedno i po zapovijedi razuma, tako da postepeno bude oplemenjen božanskim moralom.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ

Ne budite kao oni što su Allaha zaboravili, pa je On učinio da sami sebe zaborave.¹¹

Allame Tabatabai uvijek je pazio na sebe i nije zanemarivao Boga, a vidjelo se po njegovom licu, ponašanju i riječima da je negdje drugo. Iako je izvana njegovo tijelo bilo tu, srčano je i duhovno bio negdje drugo.

S tim u vezi, u Eš-Šarijevom *Misbahu* se kaže:

العارف شخصه مع الخلق و قلبه مع الله

“Arif je osoba koja je sa stvorenjima, ali je srcem sa Bogom.”

Niko mu nije blizak osim Boga, blizak je s melekutima, pazi na sebe i usljed tolike pažnje polahko stječe osobine melekuta i poprima narav u skladu s tim.

Teorijski irfan u gledištu Allame Tabatabaija

U teorijskom irfanu Allame Tabatabai je također bio Kazijev učenik, a njegov drugi veliki učitelj je ajatolah Sejjid Husejn Badkubei.

Kad sam ga upitao: “U svom tefsiru u vezi s ajetom: *Sjetite se kako Ibrahima Gospodar njegov određenim riječima dovede u iskušenje*,¹² nudite analizu u kojoj, između ostalog, navodite da su neki od vaših učitelja tako govorili, ali niste naveli ime tog učitelja?” Tad mi je rekao da se radi o Sejjidu Husejnu Badkubiju, kojeg se Allame Tabatabai mnogo prisjećao. I ostali naši učitelji koji su učili u Nedžefu u prisustvu tog plemenitog čovjeka, spominjali bi ga po veličini.

Biografija gospodina Badkubija nalazi se u memoarima i knjigama Allame Tehranija, Allah bio zadovoljan njime, a i mi smo je spomenuli u nekim spisima.

Allame Tabatabai je rekao da su kod Badkubija učili knjigu *Tambidul-qva'id*, prva irfanska knjiga koja se uglavnom učila prije Kejsarijevog komentara *Fususa*, potom *Misbahul-uns*, a nakon toga *Futuhat Mekkiyye* arifa Ibn Arabija. Kazi je predavao *Futuhate Mekijje*. U svakom slučaju, Allame Tabatabai bio je ekspert u teorijskom irfanu.

Odnos irfana s Kur'anom, hadisom i filozofijom

Pitali ste o odnosu irfana i Kur'ana i predajama, te o odnosu irfana i filozofije u mišljenju Allame Tabatabaija. Kad je riječ o tome, moram kazati da su izvori velikih ljudi, Božijih filozofa, arifa i ljudi na duhovnom putu jednaki, imaju jedno srce i jedan jezik. Kur'an, irfan i racionalni argument nisu odvojeni jedni od drugih. Kur'an je plemenita riječ.

Neki naši velikani bi za vrijeme ramazana predavali Kejsarijev komentar *Fususa*. Tako su znali pitati Allame Tabatabaija čime je okupiran u mjesecu ramazanu, na šta bi on kazao da je zauzet tefsirima Časnog Kur'ana. I doista je tako! Irfanske knjige su tumači samog Kur'ana, kao što vidimo da su to neki tefsiri, hadiski tefsiri,

¹¹ *El-Hašr*, 19.

¹² *El-Bekare*, 124.

kakav je *Tefsir Burhan*, *Nurul-sekalejn*, *Tefsir Sāfi*, *Durrul-mansur* od Sujutija, i potom stižemo do irfanskih knjiga *Futubat* i *Misbahul-uns* i tako redom, *Fusus* i *Tamhidul-qava'id*... sve te knjige su tefsiri Ku'rana na irfanski način.

Prema riječima našeg drugog učitelja, ajatollaha Rafi'ija Kazvinija, Allah bio zadovoljan njime, ako ljudi shvate ove knjige, vidjet će ih kao tumačenje Časnog Kur'ana na irfanski način. Kur'an, racionalni argument i irfan su nerazdvojni.

Allame Tabatabai bi govorio da su nas mulle tome podučile, a mislio je na Mulla Sadru Širazija.

Mulla Sadra na sedamdeset i petoj stranici četvrtog sveska *Asfara* kaže:

تبا لفلسفة تكون قوانينها غير مطابقة لا للكتاب
والسنة

“Propast filozofiji koja nije u skladu s Kur'anom i sunetom!”

Dakle knjiga koja nije u skladu s Kur'anom i sunetom nije filozofija i općenito smrt filozofiji koja je suprotstavljena Kur'anu i tradiciji. Ova izreka Mulla Sadre u *Asfaru* je veoma vrijedna.

Na drugom mjestu u *Asfaru* isto je kazao i za zbilje o kojima govore irfanski šejhovi a koji za njih ne ponude dokaz. Međutim, mi smo, hvala Bogu, racionalno dokazali, dakle irfan smo argumentirali.

Poznajemo mnogo velikana koji su ponudili argument kao potvrdu irfana. Jedan od njih je Ibn Sina koji je u svom djelu *El-İsarat* u devetom, te posebno u posljednja tri poglavlja, uložio mnogo truda da dokaže irfan.

Tu su još i Sainuddin ibn Turke Isfahani u knjizi *Kawaidu tewhid* i njegov komentar *Tamhidul-qava'id*, potom Allame ibn Fanari, autor *Misbahul-uns*, koji je uložio mnogo truda u tu knjigu koja se uči u vjerskoj školi, a Mirza Hašim Eškuri, veliki šejh Mirze Muhammeda Reze Komsheija, napisao je komentar na nju i predavao. Mi smo *Misbahul-uns* učili kod Mirze Abu Husejna Rafi'ija Kazvinija.

Misbahul-uns je začuđujuća knjiga, uz nju *Tamhidul-qava'id* i *İsarat* knjige su koje su dokazale irfan, a Mulla Sadra u svom *Asfaru* kaže:

“Za pitanja za koja drugi nisu pronašli argument, mi smo ga pronašli.”

Duhovni učitelji Allame Taatabaija u praktičnom i teorijskom irfanu

Ono što se rekli o Allame Tabatabaiju odnosi se na njegove duhovne učitelje u teorijskom i praktičnom irfanu.

Baš kao što sam kazao, on je teorijski i praktični irfan učio kod rahmetli Kazija, značajne ličnosti u irfanu, čovjeka koji je uložio ogroman trud na tom putu koji se u konačnici isplatio.

Još jedan od njegovih duhovnih učitelja bio je Sejjid Husejn Badkubei, kojeg je Allame Tabatabai, uz ono što smo usmeno od njega čuli, u svojoj biografiji spomenuo po tome što je racionalne nauke učio od ova dva velikana. Kad je riječ o tradicionalnim naukama, tu treba spomenuti velikane poput ajatollaha Na'ei-nija, ajatolaha Isfahanija, ajatolaha Kompanija, s tim da je kod ajatolaha Kompanija učio i racionalne nauke.

Sjećam se priče o rahmetli Kaziju od rahmetli Amolija, Bog njima bio zadovoljan. Jednog dana ajatolahu Amoliju kazao sam da sam veoma zainteresiran za njegovu biografiju. Ustao je i donio bilježnicu, a zatim rekao: “Ova bilježnica ima dva spojena i uvezana dijela. Prvi dio je biografija mog oca (ajatolah Mulla Muhammed Amoli) pisana njegovom rukom, a drugi dio je moja biografija koju sam ja napisao.”

Zamolio sam ga da uzmem te dvije bilježnice i da ih kopiram. Velikodušno je pristao. Bilježnice su sadržavale veoma poučan materijal. Između ostalog, rahmetli Amoli je u svojoj biografiji napisao da je nakon stečenih formalnih znanja (Teheran je u to vrijeme imao veoma cijenjen vjerski centar i duhovne učitelje čija imena je pobrojao) zajedno s nekolicinom otišao učitelju koji im je rekao: “Sad smo bogati tradicionalnim i racionalnim naukama, i šta sad? Šta smo sad i šta nam je činiti? Bez obzira na pravila i formule koje smo naučili, šta imamo? Pojavili su se bolovi, pa smo otišli potražiti izlječenje.”

Potom je rekao: “Pronašli smo čovjeka koji je dobar, ali nam nije mogao odgovoriti (s obzirom na to da je i sam Amoli bio učen i naporno radio, trebao mu je učitelj od njega veći, a nije mu svako mogao postati prijatelj), sve dok konačno

nismo pronašli čovjeka kojem smo se zaista predali i kleknuli pred njim, zakleli mu se na vjernost i poslušali što je govorio.”

Nakon što sam mu vratio bilježnicu, upitao sam ga da mi kaže koje su to dvije osobe koje spominje, to jest, onaj koji nije mogao odgovoriti i onaj drugi kojem su se predali. Prvom nije spomenuo ime, ali je rekao da je bio izuzetno dobar čovjek, samo nije odgovarao njihovim potrebama, a drugi je Kazi, kojeg smo odmah doživjeli na način da mu se pokorimo.

Ovdje bih htio citirati ajatolaha Allame Mirzu Abu al-Hasana Še'ranija koji je kazao: “Mulla Sadra Širazi, autor *Asfara*, milost je od Boga jer ga je darovao ljudima baš u vrijeme kad je Zapad ljude privlačio materijalizmom, pa se pred tom najezdom materijalizma našao božanski čovjek da se suprotstavi Zapadu.”

Njegov govor mogli bismo primijeniti i na Allame Tabatabajija, utemeljitelja istinskog znanja i istinskih načela Imama Džafera, mir s njim. On je milost od Boga u našem vremenu. Uzvišeni Bog je njegovo postojanje, koje je oličenje ajeta: *Korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu; ono plod svoj daje u svako doba koje Gospodar njegov odredi*,¹³ poklonio vjerskom centru i našoj dragoj zemlji Iranu, ljudima ovog vremena. Doista je bio veliki blagoslov.

Znate da je Marion, matematičar i francuski mislilac, autor djela iz matematike, bio jak i u astronomiji i napisao o tome tri knjige na francuskom koje je poznati egipatski mislilac Muhammed Ferid Vadždi preveo na arapski pod nazivom Ala Atlal al-Mazhab al-Madi. (على اطلال المذهب المادي)

Marion ima knjigu pod nazivom *Smrt*. Prevedena je na perzijski, ali je imamo i na izvornom francuskom i veoma je korisna. Prvi svezak je o pitanjima prije smrti, drugi o pitanjima oko smrti, a treći o pitanjima nakon smrti. Allame Tabatabai je također napisao tri knjige: *Čovjek prije ovog svijeta*, *Čovjek na ovom svijetu* i *Čovjek poslije ovog svijeta*. Nisam imao priliku da upitam Allame Tabatabajija da li su ova tri sveska napisana s osvrtom na knjige Mariona.

Dvadeset godina je tumačio Kur'an samim Kur'anom, koji je ponos svijeta nauke, ponos vjerske škole i knjiga stoljeća, knjiga vremena, a

to je zahtijevalo čistotu duše, jer prema riječima časnog Kur'ana: *On je, zaista, Kur'an plemeniti u Knjizi brižljivo čuvanoj – dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti*.¹⁴ Baš kao što vanjština čovjeka mora biti čista da bi mogao dotaknuti ovu svetu knjigu, tako i dodirivanje tajni ove knjige koja sadrži napisane istine zahtijeva čistotu duše.

Odatle, čovjek koji traži istine pisanog Kur'ana, to jest nematerijalnu ljudsku dušu, racio, slobodan od materije i njezinih zakona, koji se uzdiže i gleda u tu skrivenu knjigu i posmatra njene unutarnje istine, on odatle uzima, donosi u svijet imaginacije i potom mu poteče kroz pero na papir, a takvo što nije moguće bez unutarnje čistote;

إِنَّهُ لَفُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

On je, zaista, Kur'an plemeniti u Knjizi brižljivo čuvanoj – dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti.¹⁵

Takva je bila duša Allame Tabatabajija, koja je zbog svoje pobožnosti, ogromnog truda u stjecanju znanja i podučavanju, službe u prisustvu velikih duhovnih učitelja, velikog potencijala i privlačnosti i njegove umjerenosti, postigla ogroman uspjeh.

Sreća za čovjeka koji traga za znanjem leži u tome da pronade velike duhovne učitelje, a Allame Tabatabajija je u tom pogledu bio vrlo uspješan.

Njegovi učitelji bili su: Sejjid Ebu Kasim Honsari (iz matematike, fikha, metodologije fikha i racionalnih znanosti), rahmetli Na'ini, Aga Sejjid Husejn Esfahani, Aga Kompani (iz tradicionalnih i racionalnih znanosti), Sejjid Husejn Badkubei, a u svim racionalnim i tradicionalnim znanostima te, posebno, u praktičnom i teorijskom irfanu rahmetli Kazi. Dakle to je velik uspjeh za čovjeka.

Iskoristio je prisutnost duhovnih učitelja, prešao put, ostavio za sobom doline i uložio ogroman trud, jer kad je duša spremna, onda se može brzo uspeti do visokih položaja do kojih je ovaj čovjek i stigao. A njegova djela su apsolutno najbolje znanje.

¹³ *Ibrahim*, 24–25.

¹⁴ *El-Waqi'a*, 77–78.

¹⁵ *Ibidem*.

U svakom slučaju ovo je bio vrlo kratak osvrt na osobu čije dimenzije bića, da bi se spoznale, zahtijevaju mnogo promišljanja.

Ono što smo kazali bilo je sjećanje na božanskog čovjeka, a sjećanje na njih je blagoslov koji čovjeku daje bistrinu.

Allame Tabatabai in the mirror of theoretical and practical Irfan

Interview with Hasan Hasanzade Amoli

A conversation with Hasan Hasanzade Amoli on the eve of the eighth anniversary of the death of the divine scholar, the great commentator of the Qur'an, the divine philosopher, the spiritual traveler, the complete arif, Allame Sayyid Muhammad Husain Tabatabai.

In the interview with Hasanzada Amoli, Allama Tabatabai's student talks about Allama Tabatabai's position on speculative and practical irfan, his teachers (sheikhs) in these fields and the relationship between Irfan and philosophy, Irfan and the Qur'an and hadith, as well as about the man in Irfan, according to his point of view.